

HOE GELIJK ZIJN GELIJKE KANSEN?

BLOG CREAYON

Wat zijn eigenlijk gelijke kansen?

Sinds de serie Klassen begin van dit jaar op televisie kwam, staat kansengelijkheid op vele onderwijs agenda's. De serie heeft een vervolg gekregen met allerlei meet-ups in het hele land, waarbij deelnemers uit diverse onderwijsorganisaties met elkaar in gesprek gaan over een aantal stellingen en uitgangspunten, ondersteund door beelden uit de serie.

Er is geen kind dat niet wil leren

De geweldige juffen uit de serie, juf Astrid en juf Jolanda, laten zien dat zij voor veel leerlingen veel meer betekenen dan alleen maar een leerkracht. De vele knuffels, het weggeven van tassen en kleding, het delen van snacks in de pauze en het regelmatig smeren van een extra boterham getuigen hiervan. Wat nog veel belangrijker is, is dat de leerlingen zich bij hen veilig voelen in de klas. Er is een duidelijke interesse in leren en in elkaar, de leerlingen accepteren elkaar zoals ze zijn en genieten van alles wat ze met elkaar mee maken. "Er is geen kind dat niet wil leren" zegt juf Jolanda in een van de afleveringen van de serie.

Als we daar van uit gaan... dat er geen kind is dat niet wil leren, hoe bepalend zijn wij dan als leerkrachten voor deze kinderen? Zonder dat je het door hebt, is je invloed als leerkracht van levensbelang voor een kind. Hoe je les geeft, welke leerstof je aanreikt, hoe enthousiast je bent over iets, welke leerlingen elkaar mogen helpen, wie een beurt krijgt en wie niet, dit kan elke dag bepalen of een kind met plezier naar school gaat en met plezier leert.

De gevolgen van niveaugroepjes

Het werken met niveaugroepjes, met 1, 2 en 3 sterrenwerkjes, met sterretjes, zonnetjes en maantjes kan funest zijn voor het leervermogen en het leerplezier van een kind. Dat leerlingen zich gaan gedragen naar jouw verwachtingen, is al jaren geleden gebleken uit het bekende 'Pygmalion in the Classroom'-onderzoek' dat door Robert Rosenthal en Leonore Jacobson in 1968 plaats vond.

In dit onderzoek kregen leerkrachten te horen dat ongeveer 20% van de kinderen uit de klas een grote leerspurts zou gaan maken en dat ze excellent zouden kunnen gaan presteren. De leerkrachten kregen de namen van deze leerlingen te horen. Aan het begin en het einde van het schooljaar werd bij alle leerlingen eenzelfde IQ-test afgenomen waaruit bleek dat de 'zogenaamde' excellente leerlingen meer vooruit waren gegaan dan de rest van de klas.

Hoge verwachtingen zorgen voor hoge prestaties

Blijkbaar heb je als leerkracht een bepaald verwachtingspatroon van elke leerling. Dit verwachtingspatroon kan bijvoorbeeld worden gevormd op basis van uiterlijk, achtergrond, prestaties, gender, kleding of taalgebruik. En op basis van dat verwachtingspatroon benader je deze leerling op een bepaalde manier en geef je hem/haar onderwijs. En vanuit die benadering gaat het kind zich hiernaar gedragen en is 'selffulfilling prophecy' een feit. De leerling van wie je veel verwacht, krijgt meer en uitdagende leerstof aangeboden en leert daardoor veel. De leerling van wie je minder verwacht krijgt minder of minder uitdagende leerstof aangeboden en leert daardoor minder.

Juist de leerlingen die vanuit een achterstandssituatie in groep 1 het onderwijs aanvangen krijgen eerder te maken met een lager verwachtingspatroon van leerkrachten. De aanname is dat deze leerlingen meestal de eerste drie of vier jaar in hun thuissituatie veel minder Nederlandse spelletjes, oefeningen, verhaaltjes, versjes, puzzels en opdrachten gemaakt en komen met deze 'achterstand' op school. Als zij op basis van deze 'achterstand' al worden ingeschaald door leerkrachten en het verwachtingspatroon wordt bepaald, bewust of onbewust, is het voor deze leerlingen enorm ingewikkeld dit nog te doorbreken.

Wat deze leerlingen van het begin af aan nodig hebben zijn enorm goede leerkrachten die in hen geloven en alles willen doen om hun talenten te herkennen en hen een eerlijke kans te bieden op optimale groei.

Klassenverschillen verkleinen of compenseren

En daar kunnen we in Nederland nog wel wat leren van landen die een stuk hoger op de PISA-ranglijst scoren dan Nederland en waar achterstandsleerlingen even hoog scoren als leerlingen uit de hogere sociale klassen. Pisa staat voor Programme for International Student Assessment en is een internationaal onderzoek waarbij de vaardigheden en kennis van 15-jarigen op het gebied van lezen, wiskunde en natuurwetenschappen internationaal met elkaar vergeleken worden. Ook financiële geletterdheid en creatief denken zijn onderdelen die kunnen worden getoetst. En daarnaast vullen leerlingen een vragenlijst in over zichzelf en hun school, die wordt gebruikt om de verschillen in de prestaties tussen groepen leerlingen en/of landen te verklaren.

Het onderwijs in deze landen slaagt erin om de klassenverschillen te compenseren en alle leerlingen te laten floreren. En het hebben van hoge verwachtingen van alle leerlingen zorgt ervoor dat leerlingen beter presteren. Dit mooie effect wordt het Rosenthaleffect genoemd en is voor elke leerkracht goed om nadrukkelijk te beseffen.

Dus hoge verwachtingen zorgen voor kansengelijkheid? Of zijn er nog meer factoren die hierbij van invloed zijn. Als goede leerkracht geef je elk kind het aanbod nodig dat hij/zij op dit moment nodig heeft en stel je dit continu bij. Leerlingen die in groep 1 starten vanuit een achterstand hebben een leerstofaanbod nodig dat ervoor zorgt dat zij zich snel de kennis en vaardigheden eigen kunnen maken die ze niet van huis uit hebben meegekregen.

Terug naar gelijke kansen

De term 'gelijke kansen' blijf ik zelf toch nog ingewikkeld vinden. Welke leerlingen hebben gelijke kansen? Wat is dat precies? Heb je gelijke kansen als je uit een dorpje uit de Achterhoek komt? Heb je gelijke kansen als je ouders allebei universitair geschoold zijn? Heb je gelijke kansen als je ouders gescheiden zijn en je alleen met je vader woont?

Geen een situatie is gelijk en ook geen een kind is gelijk. Twee kinderen met ongeveer dezelfde opvoeding en hetzelfde onderwijs kunnen alsnog ongelijk profiteren van alles wat hen wordt aangeboden. Dat kan te maken hebben met aangeboren intelligentie of juist met je leerhouding, doorzettingsvermogen of het gebrek hieraan. Maar ook met het geluk om de juiste mensen om je heen te hebben die je precies datgene geven wat je nodig hebt om te kunnen groeien en floreren.

Wat heeft elke leerling nodig

Maar hoe weet je precies wat elk kind nodig heeft? Als ouder is dat al heel lastig, maar als leerkracht is het helemaal ingewikkeld om dit voor zo'n 25 leerlingen te bepalen. Ik was tijdens de serie Klassen eigenlijk best jaloers op de zelfstandigheid van Anyssa. Mijn dochters waren op de leeftijd van 10 of 11 jaar zeker niet in staat om zelfstandig hun spulletjes voor school of voor een logeerpauzetje bij elkaar te zoeken. Laat staan om mij of een ouder te begeleiden in het ziekenhuis. Natuurlijk is het schrijnend dat Anyssa woont bij haar oma en zieke opa en zoveel zorgtaken op zich moet nemen, maar het levert haar ook wat op. Een groot verantwoordelijkheidsgevoel, zelfstandigheid en doorzettingsvermogen.

Ook ontdekt ze al vrij snel bij wie ze terecht kan voor hulp, begeleiding en een beetje liefde. Is dat kansengelijkheid? En neem dan de jongen Tycho die in een mooi huis woont met beide ouders die worstelen met het feit dat hun oudste zoon geen VWO-advies maar een havo-advies krijgt. Ze overhoren zijn huiswerk, stimuleren hem met van alles maar geven hem onbewust ook mee dat de havo misschien niet goed genoeg is, ook al proberen ze hier zo goed mogelijk mee om te gaan.

En uit de serie blijkt dat sommige leerlingen ook hier in groep 8 te maken krijgen met een voor hen tegenvallend schooladvies. Ondanks hun harde werken, hun wilskracht en hun grote wens om naar een bepaald voortgezet onderwijs te mogen, wordt hen dit niet gegund en blijkt uit onderzoek dat de achtergrond van leerlingen een te grote rol speelt in schooladviezen.

Hoe schrijnend is het dat we in het onderwijs, met allemaal professionals niet in staat zijn om een leerling en zijn mogelijkheden goed in te schatten? Een kind dat meestal al 8 jaar op school zit en in al die jaren zou hebben moeten kunnen laten zien waar hij of zij goed in is, welke talenten en uitdagingen het met zich meebrengt en waar het nog hulp bij nodig heeft.

De kracht van de leerkracht

Toen ik laatst met een leerkracht in groep 8 keek naar de voorlopige schooladviezen die zij in december aan de leerlingen had gegeven en hoe deze in maart waren bijgesteld, waren er toch een flink aantal naar beneden bijgesteld. De argumentatie van deze leerkracht was dat de kinderen anders op het voortgezet onderwijs alsnog onderuit zouden gaan. Dat ze het toch niet in zich hadden, anders hadden ze dat de afgelopen periode ook wel laten zien. Maar juist die afgelopen periode was voor deze leerlingen zo cruciaal en ingewikkeld. Sommige leerlingen hebben enorm geworsteld om de periode van thuisonderwijs door te komen, met broertjes, zusjes, ouders, televisie en allerlei afleidingen. Deze leerlingen hebben eten moeten koken, voor baby's moeten zorgen en veel zelf moeten uitzoeken. Ze zijn gegroeid in hun zelfstandigheid, hun verantwoordelijkheidsgevoel en hun plichtsbesef. Dat is niet te meten in een cito-score of een schooladvies. Maar het zijn wel degelijk vaardigheden die ze samen met de diepe wens om naar een bepaalde schoolrichting te gaan, kunnen helpen om dit toch voor elkaar te krijgen. Motivatie is zo enorm belangrijk.

Uitstellen van schooladvies

Er komt steeds meer de roep om het uitstellen van het geven van een schooladvies op 12-jarige leeftijd. Door te gaan werken met een tweejarige brugklas met daarin alle leerlingen van alle niveaus, kan er in 2 jaar tijd goed gekeken worden op welk niveau en in welke richting een kind echt het beste past. Op internationale scholen die werken vanuit het IB curriculum is het onderwijs zo ingericht dat leerlingen van 12 t/m 16 jaar verschillende niveaus bij elkaar in de klas begeleid worden naar het beoogde examenniveau. De docenten zijn getraind om hiermee om te gaan zodat elke leerlingen op zijn of haar eigen niveau wordt begeleid en uitgedaagd.

Er zijn zoveel kinderen die enorm veel moeite hebben met de overstap van basis- naar voortgezet onderwijs. Het vaak verder moeten reizen, lange dagen maken, allemaal wisselende docenten, grotere leerlingaantallen, het bij de groep willen horen, onzeker zijn over je uiterlijk, niet gekend worden, opgaan in de massa, leren plannen, maken van huiswerk na schooltijd zijn allemaal zaken waar je niet goed op bent voorbereid als je nog maar 12 jaar bent en de basisschool verlaat.

Ondanks alle goede bedoelingen lukt het de ene leerling vrij makkelijk om zich te voegen naar de nieuwe schoolgebruiken, regels en verwachtingen en de andere leerling totaal niet. De laatste leerling heeft moeite met het inplannen van zijn huiswerk, begint de dag voor een toets met leren en is het overzicht van de dag elke dag opnieuw weer kwijt. Hoe kun je als groep 8 leerkracht inschatten hoe kinderen zich staande weten te houden? En hoe weet je als kind wat echt bij jou past?

Ultieme kansengelijkheid

Deze zoektocht duurt soms een leven lang. En daarbij is het van het grootste belang dat we onze leerlingen niet te snel een bepaalde richting of een bepaald niveau in moeten duwen, maar vooral alle kansen en alle wegen open laten. Geef elk kind de mogelijkheden om zichzelf volledig te leren kennen met al zijn talenten en vaardigheden. En benut die potentie volledig. Stop daarbij direct met het indelen in niveaus van laag tot hoog, maar ondersteun alle potenties en mogelijkheden en luister vooral naar de stem van de leerling. Dat is de ultieme vorm van kansengelijkheid!

Meer info: 'Werk maken van gelijke kansen' Praktische inzichten uit onderzoek voor leraren basisonderwijs. Didactief Onderzoek.

Verder biedt Human i.s.m. 'Een van de jongens' scholen (PO en VO) een programma aan waarbij het hele schoolteam - van conciërge tot bestuurder - samen een dag lang aan de slag met het creëren van gelijke kansen op jullie eigen school. We doen dit in samenwerking met Stichting LeerKRACHT en SchoolInfo, die deze dag vakkundig kunnen begeleiden. Kansengelijkheid in het onderwijs bevorderen? Dat begint natuurlijk op school. En dus gaan we met Klassen de scholen in. Na een voorgesprek met de schoolleider(s) om het programma aan te passen naar de wensen van de specifieke school, wordt op de dag zelf ingegaan op wat kansengelijkheid is, wat de school al doet en waar nog kansen liggen. Tenslotte wordt er met het hele team ambities gesteld voor de toekomst, een plan van aanpak gemaakt en acties benoemd waarmee het team morgen al kan beginnen.